

Ylfeřová bibliografie prací **Thomas G. Pavla**

- The Syntaxe narrative des romans de Corneille: Recherches et propositions.* Paris, Klincksieck & Ottawa, Editions de l'Université d'Ottawa 1976.
- The Poetics of Plot: The Case of English Renaissance Drama.* Minneapolis, University of Minnesota Press („Theory and History of Literature“, vol. 18) 1985.
- Fictional Worlds.* Cambridge, MA, Harvard University Press 1986.
- The Spoil of Language: Poststructuralism and Speculation.* Chicago, University of Chicago Press 1989.
- The Field of Language. A History of Structuralist Thought.* Oxford & New York, Basil Blackwell 1989.
- Lord de l'éloignement. Essai sur l'imagination classique.* Paris, Gallimard 1996.
- De Balthus à Balzac: Fictions d'un critique et critiques d'une fiction.* (S. Claudem-Bremondem.) Paris, Albin Michel 1998.
- La Pensée du roman.* Paris, Gallimard 2003.
- „Přinos Lubomíra Doležala současné literární vědě“. *Česká literatura* č. 9, 1997, s. 563—569.

Fikční entity

Thomas G. Pavel

Druhá kapitola *Kroniky Pickwickova klubu* začíná následovně:

Slunce, ten dočivný sluhů pro všechno, právě vyšlo a začalo rozsvěcovat ráno třináctého května roku ústředního osmáctého sedmého, když se jako druhé slunko ze spánku vřel pan Samuel Pickwick, prudce rozvehl okno ložnice a sáhl na svět pod sebou. Ulice Goswell Street měl v nohou, ulici Goswell Street měl po pravici — a kam až stádlí oko dohlédnout, Goswell Street se mu táhla i po levici: a protější strana Goswell Street byla přes cestu!

Čtenář v této pasáži zakouší dva protichůdné pocity. Na jedné straně si velmi dobře uvědomuje, že na rozdíl od slunce, o jehož skutečné existenci nelze pochybovat, pan Pickwick a většina osob a událostí popísaných v románu neexistují a mimo stránky tohoto románu nikdy neexistovali. Na druhé straně pokud jednou Pickwickovu fikčnost přijmeme, jasně vidíme, že události v románu mají jakousi vlastní realitu a čtenář může s příhodami a úvahami postav sympatizovat.

Aby filozofové zabývající se fikcí tento intuitivní rozpor vyřešili, vypracovali několik odpovědí, které odrážejí různé epistemologické postoje ke vztahům mezi realitou a fikcí. Někteří teoretické vzdvihují segregacionistický pohled, který chápe obsah fikčních textů jako čistou imaginaci bez pravdivostní hodnoty. Jejich odpůrci přijímají tolerantní, integracionistický názor a tvrdí, že mezi fikčními a nefikčními popisy aktuálního světa nelze nakázat žádné opravdové ontologické rozdíly. Obě tendence jsou ve filozofických debatách hojně zastoupené a podrobně skýrají dostatečný mezoprosor pro střední cesy či smíšené postoje. Zatímco konzervativní segregacionista odmítá fikční diskurz ontologicky a předpokládá, že román je nepravdivý a nepravý, protože pan Pickwick neexistuje, nový segregacionistický postoj využívá teorie řečových aktů — naryhne rozlišovat na základě odlišnosti mezi žánry diskurzu a tvrdí, že výše citovaná pasáž by dokládala specifika čtení či psaní proti řešení faktů. Integracionista, zejména by hlásící se ke konvencionismu, zase může motivovat bezmezna důvěra v ontologickou závažnost fikčního diskurzu. Mohou se domnívat, že pan Pickwick se sáší teší existenci méně skutečné než slunce nebo Anglie roku 1827. Také zaujmají odlišné stanovisko k úvahám o textech, a když pokládají všechny texty za rovnocenné řízené arbitrárními pravidly, bounají rozdíly mezi beletrii a jinými typy diskurzu. Odborná publikace o Anglii počátku 19. století není tedy o nic důvěryhodnější než *Dickensova Kronika Pickwickova klubu*, protože každý text svým způsobem podává výhled světa.

THOMAS G.
PAVEL

Ať už se filozofové řadí mezi segregacionisty, integracionisty nebo ke střednímu proudu, často zkoumají beletrii jen nepřímou, mimochodem a ve vztahu k jiným teoretickým otázkám. V mnoha případech se jejich postoje k beletrii odvíjejí od filozofických zájmů, které s literárními zájmy naprosto neovávají. Abychom porozuměli hlavním bodům různých filozofických argumentů, může být tedy během následující diskuse užitečné trojí pojmové rozlišení. Měli bychom rozlišovat mezi *metafikčními* otázkami o fikčních entitách a *pravdě, demokraciími* otázkami, které se týkají možnosti vyprávění ostrých hranic mezi beletrii a nefikčním textem (jak v teorii, tak v praxi), a *institucionálními* otázkami vztahujícími se k místu a roli beletrie jakožto kulturní instituce. Filozofové různých orientací neodporují na tyto tři soubory otázek jednotně. Segregacionistický postoj k demarkačnímu problému se pojí s různými ontologickými volbami. Navíc ani ontologie, ani demarkační postoj nemusí nutně určovat filozofův postoj k beletrii jako instituci. Přísný segregacionismus tradičně do určité míry zanedbával nepravé výrovy fantazie, což ale nemusí být případ mnoha moderních segregacionistů, kteří mohou fikční entity odmítat a hledat pro ně vymezení, přestože stále věří, že beletrie v našich životech hraje důležitou roli. Pohled klasikých segregacionistů je veden obavou rane analytické filozofie vykálet se povaly jazyka a jeho sepať se světem. Tento názor vznikl, když filozofie logiky a vědy vryčila jako nejnálhávější úkoly vyroviť obranou základnu proti neohegelovskému idealismu, a představuje jednoznačný příklon k ekonomii v ontologii: a k normativnímu postoji v logice. Podle klasikých segregacionistů neexistuje mimo reálný svět žádné diskurzivní univerzum. Existenci, která není predikátem, lze připisovat pouze přednětům reálného světa. Protože v praxi nabízí lingvistika mnoho případů, kdy se odkazuje k imaginárním přednětům (od myšlí k románům a od tchýňých vědeckých hypotéz k mnohonulovým filozofickým vykládáním), musí tedy být něco v nepořádku s naším jazykem, který umožňuje šifit *entia rationis* donekonečna. Analýza ne-odkazujících výrazů ukazuje, že se tyto výrazy tváří jako přesný popis a jak ukazují následující příklady, nelze je lingvisticky odlišit od výrazů plně odkazujících:

- (1) Současný francouzský prezident je moudrý.
- (2) Současný francouzský král je moudrý.
- (3) Pan Pickwick je moudrý.

I přes lingvistickou podobnost obsahuje první věta, přinejmenším v roce 1986, odkaz ke skutečné postavě, zatímco druhá a třetí nikoliv. Bertrand Russell odkryl logickou strukturu těchto tří vět pomocí následujících parafrází:

- (4) Existuje jedna a právě jedna taková entita, že touto entitou je současný francouzský prezident, a ať je současný francouzský prezident kdokoli, je moudrý.
- (5) Existuje jedna a právě jedna taková entita, že touto entitou je současný francouzský král, a ať je současný francouzský král kdokoli, je moudrý.
- (6) Existuje jedna a právě jedna taková entita, že touto entitou je pan Pickwick, a ať je pan Pickwick kdokoli, je moudrý.

Každá z těchto vět je brána jako konjunkce, která zaprvé tvrdí, že existuje jedna a právě jedna entita mající tu vlastnost, že je francouzský prezident, král či země nebo pan Pickwick, a zadruhé, že ta dotyčná entita je moudrý. Abychom dosáhli pravdivosti první části každé věty, musíme v každém případě zjistit, že je opravou jedna a právě jedna entita vykazující zmíněné vlastnosti. Jinými slovy, pokud tuto entitu hledáme, musíme prozkoumat svět. Uvažujeme-li úsek světa v roce 1986, výsledkem hledání bude muž jménem François Mitterand pro větu (4) a žádná entita pro zbyvajících dvě věty. Pokud hledání rozšíříme na čtyřrozměrné časoprostorové kontinuum, najdeme navíc řadu bytostí, které se teší vlastností, že jsou „současný francouzský král“ „Nicméně ať hledáme sebepečlivěji, nikdy nenarazíme na entitu, která má vlastnost, že je pan Pickwick. Uvažuje se, že věta je nepravdivá, ještě než můžeme uvážovat o její druhé části. Jako konjunkce, jejíž první část je nepravdivá, jsou tvrzemi o fikčních

entitách podle Russella nepravdivá, a to nezavisle na jejich predikacním obsahu, jedno-
duše kvůli povaze své logické struktury?

Russellova odpověď na metafyzickou otázku se skládá z upření ontologického statusu
neexistencí individuí a z důkazu, že tvzení o takových individuích jsou logicky
nepravdivá. Anž by přímo narážel na demarkacní problém, vykládá ve svém postoji
tvzení o fikčních entitách z oblasti pravdivých promluv, což implikuje, že sémantika
fikčnosti stojí na okraji filozofického bádání. Jeho postoj nevede nutně k negativní odpo-
vědi na institucionální otázku, protože Russell — jako většina vzdělaných lidí — nepo-
pírá belerii jakožto instituci ani její roli v životě. Nicméně jeho filozofie poskytuje pro
výzkum sémantiky v belerii malou podporu. A ne náhodou musejí literární vědci, kteří
se pokoušejí vypořádat s russellovským segregacionismem, vymýšlet všemožné spásy,
jak vysvětlit fikční tvzení z nekognitivního hlediska. Napadne nás Ryleova „vnořivní“
teorie literatury?²

Mírně odlišný segregacionistický přístup uváděje řečovou situaci. Zasadíme-li do kon-
textu větu „Současný francouzský král je moudrý“, může být pravdivá, pokud ji vysloví
poddaný Jindřicha IV., nepravdivá, pokud ji vysloví soudce Karla IX., a nespáráná,
pokud bude pronesena v současné francouzské republice. Tento přístup, který má původ
v Strawsonově kritice russellovské analýzy,³ počítá s pravdivostními mezarami a nespá-
ráním tvzeními, a tudíž nedobrovolně vede k ještě vyhraněnějšímu oddělení fikčních
a nefikčních tvzení. Protože zatímco Russell připisuje belerii pravdivostní hodnotu „ne-
pravda“, a belerie si tudíž podle něj zachovává jistou minimální logickou věrohodnost,
podle Strawsona spadají fikční tvzení do kategorie trvale nespáráných vět. Podle této
analýzy věta „Současný francouzský král je moudrý“ dosahuje (přínejmším za časté
monarchie) toho logického rysu, že má pravdivostní hodnotu. Proti tomu „Pan Pickwick
je moudrý“ se nikdy nevypořádá s obsaženou nespáraností.

Ačkoli se Strawsonovy eseje primárně na fikční enty nesoustředí, není těžké objevit
jejich důsledky pro teorii fikce, jak dokládá rany esej Gilberta Rylea,⁴ který zaujímá detail-
nější propracované podobné stanovisko a konkrétněji směřuje k imaginárním předěmům.
Ryle si všiml, že propozice o panu Pickwickovi, přinejmším ty, které najdeme v *Kronice
Pickwickova klubu*, obsahují pojmenovací termín a soubor predikátů. Ale některé výrazy
a věty jednoduše vypadají jako pojmenování, třebaže pojmenováními nejsou a neměly
by tak být chápany. Když Dickens říká „Pan Pickwick nosil golfský“, vlastně říká jako
by někoho pojmenovávalo. Pokud se ale někdo nejmenoval „pan Pickwick“, propozice
nemůže být, pokud jde o muže jménem Pickwick, pravdivá ani nepravdivá. Protože
nikdo toho jména neexistoval. A v tom případě propozice ve skutečnosti není o nikom.⁵
Vzhledem k tomu, že fikční tvzení obsahují pseudo-pojmenování, nejsou pravdivá či
nepravdivá v běžném, nemetatforickém významu. A protože fikční jména nemají deno-
táty a fikční tvzení, která je obsahují, postávají pravdivostní hodnotou, „ne není poje-
cháno jako metafyzické reziduum, aby se zabývalo v ontologické zemi nikoho“.⁶

Segregationistický postoj pochopíme lépe, vezmeme-li v úvahu, že Russell vytvořil
teorii popisu pro specifické filozofické potřeby a v době, kdy se nad zájmem vyža-
dovala pevná kontrola. Zdá se, že udržet takovou kontrolu je nepostradatelné pro ob-
last a období, ve kterých se musí zachovat smysl pro odpovědnost, jako tomu bylo
a v přírodních vědách. Avšak kritéria a omezení, která lze na tyto situace aplikovat,
se nemusí hodit pro všechny oblasti bádání. Zřejmá požadavky fikce a poelky
mohou být podstatně méně striktní než ve filozofii matematiky a v přírodních vědách
a při studiu fikčních tvzení může být nejhodnějším postojem tolerance. Protože každý
čtenář obvykle uznává, že pan Pickwick neoznačuje obyvatel reálného světa, obha-
jovat fikční enty by bylo ztrátou energie, přinejmším pokud by se diskuse soustředila
na témata estetiky a poelky. Když se zabýváme vědeckým pojetím, můžeme neexis-
tující enty práven vyložit, nicméně poetika fikce potřebuje techniku, jak takové enty
představit. Záměr poetiky fikce nemůže sestávat z odlišné jazyka a ontologie — právě
naopak, poetika musí vést v úvahu nerozříděné lingvistické postupy a vytvářet odpo-
ovídající deskriptivní modely, které by nám pomohly porozumět tomu, co se odehrává,
když používáme fikční tvzení. Ryleovo uspokojení, že se s imaginárními postavami

vypořádá a nezanechal nic jako „metafyzické reziduum, které by se zabývalo v on-
tologické zemi nikoho“, není oprávněné. A to proto, že si badatelé mohou v závislosti
na svých prioritách a zájmech v oblasti belerie přivoci dva odlišné přístupy. Na jed-
né straně mohou zvolit externí přístup, který uvádí fikci do vztahu s obecnější teorií
existence a pravdy. Protože v takovém případě by převládala ontologie nefikčního světa,
fikční jména by postávala demotiv, fikční tvzení by byla nepravdivá nebo nespáráná
a potvrdili by se metafyzický segregacionismus. Na druhé straně je možný interní přís-
tup, který si až tak neklade za cíl srovnávat fikční enty a tvzení s jejich nefikčními
protějšky (protože by srovnání tohoto typu muselo očividně připustit přezdnost fikč-
ních jmen a nepravdivost nebo nepravost tvzení o nich), jako spíše vytvoření mode-
lu, který představuje uživatelskou porozumění literární fikci, když do ní vkročí a vícenásobně
ztrácí kontakt s nefikčním světem. Interní přístup by se samozřejmě neměl vyhýbat
prozkoumání Ryleovy země nikoho ani poskytování odpovědájícího přístupu pro enty,
které ji putují.

Pokud se podíváme na demarkacní problém bez ohledu na ryze metafyzické vztahy,
musíme poznamenat, že i když by externí přístup byl snad ospravedlnitelný pro vytvoření
ostřejší teoretického rozlišení mezi fikčními a nefikčními tvzeními, detailně delimované
hranice mezi těmito dvěma druhy tvzení neodpovídají naší intuici, pokud se zabýváme
specifickými fikčními texty z interního pohledu. Když čteme *Kroniku Pickwickova klubu*,
zda se nám pan Pickwick méně reálný než slunce nad ulicí Goswell? Je ve *Volně a míru*
Nataša méně reálná než Napoleon? Fikční texty se těší jisté diskurzivní jednotě — pro
čtenáře nejsou světy, které popisují, rozděleny nutně podle linie fikční/reálné.

Podobné obtížný, zejména pokud jde o ekonomii interního přístupu, je zryk logických
atomistů považovat fikční text za soubor vět, z nichž každá sama o sobě odpovídá za
svůj logický status a pravdivostní hodnotu. V jedné charakteristické pasáži Ryle tvrdí:

*O kom nebo o čem jsou propozice, které čtenáři předkládají, když říkají: „Pan Pick-
wick nenavštívil Oxford?“ Jejich propozice jsou jednoznačné a konkrétní nebo to jsou
propozice otěšené na stránkách knihy. Zkratkové tak říkají: „Zdálo se věta v knize
nějak ani neimplikuje, že pan Pickwick navštívil Oxford.“ To dokazuje i fakt, že
ve sponných případech se odpovídá hledá tak, že se prostě přečte.⁸*

V hnutí, které vychází ze strukturalistického principu uzavřenosti textu, se kniha
zrozdňuje s věstmi vyštěnými na stránkách. To ale neodpovídá podtu většiny spsova-
telů a čtenářů, kteří si spíše než otázku, zda pan Pickwick navštívil Oxford, budou klást
faktičtější otázku, zda je pan Pickwick nespáraný, šedivý, nepozorný nebo tvrdohlavý
či zda je otec Sama Wellera mlý pán, nebo nespáraný misogyn. Na takové otázky,
které patří mezi ty nejjednodušší, jež může čtenář nebo vědec znášet, nelze prostě
odpovědět jen po prozkoumání propozice otěšených na stránkách knihy. Musíme dovo-
zovat, vztahovat pasáže v knize k mimotextovým kulturám a faktickým systémům.
Komplexnější interpretace literárních textů se pochopitelně spojují se soubory těšných
propozic ještě nespáraněji.

Literární texty (jako většina neformálních souborů vět) stejně jako konverzace, novi-
nové články, výpovědi otěných svědků, historická díla, životopisy slavných, mýty či literární
věda disponují vlastností, která může logiky uvést do rozpaků, ale která se bezpochyby
komunikují jinému bude zdát přirozená: pravda literárních textů jako celek se zpětně
nedefinuje z pravdy jednotlivých vět, které texty vytvářejí. Celková pravda se jednoduše
neodvoluje z misioní pravdivostní hodnoty vět přítomných v textu. Vynechou Nalsonovu
biografii můžeme velkou považovat za pravdivou, i když v ní objektivně několik faktických
chyb. Podobně obvykle pokládáme za pravdivé výpovědi otěných svědků, a to i přes
několik nespáraných detailů. Mimoto může mít text víc než jednu úroveň významu.
Mýtus nebo algoritmický text skládající se především, či dokonce výlučně z nepravdi-
vých vět můžeme nicméně považovat za algoritmický pravdivý jako celek. Nemá tedy
smysl vytvářet postupy pro ohodnocení pravdy nebo nepravdy izolovaných fikčních vět,
protože jejich mikro-pravdivostní hodnota nemusí mít žádný vliv na makro-pravdivostní
hodnotu rozsáhlejších úseků textu nebo na text jako celek.

Teorie řečových aktů v beletrii

Průžnost dodává klasickému segregacionismu pojem kontext užiti, který představitel Strawson. Následující vyvoji teorie řečových aktů se postaral o systematické uvážování o pragmatických faktorech při lingvistické výměně a poskytl segregacionismu nový reoretický systém pro oddělení fikčního diskursu od faktických tvrzení.

Úspěch teorie řečových aktů podpořil kontakt mezi analytickou filozofií a literární vědou, stimuloval úvahy o definici literatury a literárního žánru, značně přispěl k analýze poezie a dramatu a posloužil jako základ pro sémiotický přístup k beletrii.² Jeden z prvních pokusů aplikovat pojmy z teorie řečových aktů v teorii literatury představitel Richard Olmann, který hledal netriviální definici literatury.³ Olmannův argument vyžaduje zejména strukturu, kterou nacházíme často při aplikaci formálních modelů na literární fenomény. Tento druh argumentace, který bych nazval selháním modelu, se skládá ze tří operací: zaprvé se tvrdí, že literatura je podřídnou obecnějšího pole; zadruhé se vykládá model tohoto pole; zatřetí se ukazuje, že literární fenomény nemohou být upokořivě zahrnuty do oblasti vymezené distinktivními znaky nabízenými modelem. Selhání tohoto modelu by nám o literatuře mělo sdělit něco významného. Olmann tvrdí, že literatura je verbální snaha, a proto by pro literární diskurz měl být také relevantní Austinův model řečových aktů. Nicméně když uvážujeme o literatuře, nelze Austinovy kategorie aplikovat. Následkem toho „literární dílo je diskurz, jehož věty postrádají ilokutivní síly, které by se k nim běžně pojily, jejich ilokutivní síla je mimetická.“⁴ Ve stejném stylu tvrdí Barbara Herrnsteinová-Smithová, že beletrie nezaplňuje jen další mezeru v typologii řečových aktů, ale zahrnuje celou škálu řečových aktů se změnami v předznamenání: fikční texty sestávají ze zastoupených řečových aktů.⁵

Díky selháním modelu stejně jako myšlenka, že beletrie dokládá druh řečového aktu, který se nehodí do obvyklé škály, hraje důležitou roli v teorii fikčního diskursu, jak ji předložil John Searle a nezávisle na něm Gottfried Gabriel. Dokud tito dva filozofové zkoumali, zda autor, který píše věty fikčního textu, vyvrátí tvrzení, která mohou být pravdivá nebo nepravdivá, opírá se diskuse o metafyzický problém. Ale hlavní snaha Searlových a Gabrielových úvah se vztahuje k problému demarkečnímu. Oba se snaží vymezit ostré teoretické rozlišení mezi fikčním a nefikčním diskurzem a vycházejí přitom z předpokladu, že fikční diskurz je typ výpovědi a že odkazování se odehrává jen ve vztahu ke správným výpovědím. Poté, co oba autoři omezují diskusi na kladná tvrzení, navrhnou soubor podmínek, které řídí správnost těchto výpovědí:

- 1) Podstatná podmínka: Mluví se zavazuje k pravdivosti svého tvrzení. Zatímco Searle zavazek nedefinuje, Gabriel vyžaduje, aby mluvčí přijímal následky své výpovědi. Nicméně uvidíme, že tato podmínka je přehnaně přísná.
- 2) Podmínka připravenosti: Mluvíci musí být s to obhájit pravdivost svého tvrzení. Gabriel tuto podmínku nazývá „podmínkou argumentace“.
- 3) Propozice vykátrané tvrzením nesmí být pro účastníky komunikace situace odlišné pravdivé. Toto je podmínka zdvořilosti, která značně připomíná Griceovu maximu kvantity.
- 4) Podmínka upřímnosti: Podle Searla se musí mluvčí zavázat, že věří v pravdivost vykátrané propozice. Rozdíl mezi 1) a 4) je dejme tomu v logickém závazku pravdivosti tvrzení a v morálním závazku věřit jeho obsahu.

Oba autoři pak tvrdí, že ve fikčním diskursu se tyto podmínky nerespektují. Nelze nám důvod věřit, že se Dickens cítí zavázáný k pravdivosti věšiny vět v *Fronte Pickwickova klubu* nebo že jin skutečně věřil. Spisovatel byná málokdy s to obhájit pravdivost svých tvrzení nebo přijmout následky svých fikčních výpovědí. Searle tvrdí, že ve skutečnosti autor románu pouze předstírá, že vyvrátí tvrzení, ať už je opravdu tvrdil. I když je toto předstírání slabé, protože jeho cílem není klamat, vymyká se fikční tvrzení třídě výpovědí vyvrátěných tvrzení. Nicméně vězíma tvrzení se mohou skrývat za předstíranými řečovými akty, ne nepodobným způsobem, jakým nepřímé řečové akty implikují ty pravé.⁶ Věta jako „Můžeš mi podat sůl“ také znamená „Prosím, podej mi sůl“. Podobně z *Amny Kareninové* vyplývá, jak je statek rozumný, skrývá se to nepřímou za předstíranými tvrzeními románu.

Jeden ze zajímavých aspektů searlovsko-gabrielových úvah spočívá v posunu důrazu v diskusích o beletrii na její pragmatické rysy. Zatímco v ruselelovském systému se stará na ontologických základech, teorie řečových aktů odvozuje fikčnost z lingvistického postupu mluvčího, a jelikož v něm může být prakticky každá věta nebo selvěnce proměněna jako pouhý klam, zdá se, že Searlový a Gabrielovy úvahy odsouvají existenci specifického fikčního diskursu do pozadí. Z různých historických důvodů skutečně čteme mnoho textů jako fikční, a tak například povízkovým Searlový a Gabrielův přístup. (Nicméně Walton správně poukázal na to, že v definici beletrie lze jen s obtížemi přijmout jejich důraz na roli mluvčího, neboť čteme-li skutečně „seriózní“ text jako fikci, nehraje autorský záměr žádnou roli.) Navíc jejich užiti klamu má výhodu v tom, že strhává pozornost na hravou stránku fikčního diskursu. Třetí také na tom, že beletrie je spíše činnost než pouhý seznam zvláštních vět. Přesto segregacionistické argumenty nepostrádají problémy: můžeme pochýbovat o korektnosti pravidel pro tvrzení, o pojetí mluvčího jako původce fikčního diskursu a o samotném pojetí klamu ve vztahu k beletrii.

Protože podmínky pro tvrzení byly vytvořeny jako idealizace obhájující obvyklé nebo věžně užité jazyka, mají sklon opomíjet to, co Austin nazývá „parazitním“ či „oslabeným“ užítím. Aby mohl mluvčí svědomitě sledovat podmínku upřímnosti, musí rozlišit svého přsevědčení. Jelikož ale lingvistická kompetence umožňuje mluvčímu vyslovit astronomický závratný počet tvrzení, musí mít upřímný mluvčí sadu připozic, ve které věří, a aparát schopný rychle vybrat pro každou pozitivní výpověď odpovídající větu, která spadá do té sady, již považuje za pravdivou. Když mluvčí promeše větu, aparát se automaticky aktivuje: pokud je výsledek podrobného zkoumání sady vět, které mluvčí považuje za pravdivé, úspěšný, můžeme mluvčího považovat za upřímného. Pokud aparát v hledání odpovídající věty neuspěje, je mluvčí neupřímný.

A však disponují skuteční mluvčí něčím jako sadou propozic, potenciálně splýných s dalšími dovozováními, v jejichž pravdivost věří? Neopak: obrázek vytvořený na základě skutečného tvrzení naznačuje, že více či méně věžně omezenou počtu propozic, ať bychom věžili, zda věžime v jejich důsledky či nikoliv, a u velkého počtu propozic jednoduše v žádném významném slova smyslu nevěme, zda v jejich pravdivost věžime, nebo ne. V mnoha případech pronášíme věty, o kterých se domníváme, že v ně věžime, a však ve skutečnosti na těchto věžích nevěžime z přsevědčení, ale jiných důvodů. Může me např. jen obdivovat člověka, od kterého jsme tyto věty slyšeli. Mohu s přsevědčením vyslovit věty jako

- (5) Nejlepší místo pro dovolenou v Německu je Baden-Baden.
- (6) Věštinu Shakespearových her napsala jeho žena.

ať už bych věžně prozkoumal jejich obsah. Mohou to být věžně šířené názory mého přítele Glosa a já cítim, že mám právo považovat je za vlastní — možná jako cestu, jak mu projevit svou náklonnost.

Pokud stanovíme idealizovanou podmínku, že se mluvčí zavazuje k pravdivosti svého tvrzení, zdááme od něj, aby v jeho pravdivost věžil zcela, nebo jsme ochotni připustit jen povtrdní souhlas s jeho vlastními výroky? Má jeho přsevědčení o pravdivosti trvat déle, nebo se spokojíme s přsevědčením trvalým po stejnou dobu jako výpověď, kterou považuje za pravdivou? Mělo by toto přsevědčení probíhat zároveň s výpovědí, nebo může tvrzení předcházet či následovat?

Tyto otázky nejsou neस्पávané, jsou navozeny prostou odlišností mezi idealizací a realizací. Filozofové vehemenně diskutují o jistotě našeho věžění a přsevědčení, když berou v úvahu propracovanější kritéria než jen oddání se věře v pravdivost věty. H. H. Price rozlišoval názor, přsevědčení a absolutní přsevědčení. A. D. Woodley a Alan White vystupují proti psychologizování věžění, když reagují na předpoklad Normana Malcolmna, že byt přsevědčený o věžění je nutný rys věžění, a zastávají se oddělování jistoty od věžění. Takové oddělení se týká i přsevědčení: Price doporučuje názorově rozlišit vlastní přsevědčení, charakterizované jako souhlas na základě důkazu, a prosté přijetí nebo považování za samozřejmé, což popisuje jako „nepromyšlenou nepřimotnost

nesouhlasu".¹⁴ Vyznáujeme od mluvčích důsledně, aby věřili, že jejich věty jsou pravdivé? Když jejich život závisel na odmítnutí těchto vět, dovolili bychom jim se jich později zříct? Co když si mluvčí, jako tolik postav u Thomase Manna, prostě pohrávají s myšlenkou, že svým větam skutečně věří, ale na otázku „Skutečně tomu věříte?“ odpoví: „Nevím. Říkájí to moji přátelé“ nebo „Četl jsem to v novinách“ či „Říkáli to v televizi“.

Nášé upřímnost vyžaduje méně věrnosti tvrzení než loajalitu přátelům, zdrojům a sociální skupině, která toto tvrzení šíří. Hilary Putnam poukázal na fakt, že svůj jazyk a vztah mezi ním a realitou ovládá kolektivně daná komunita.¹⁵ Člen takové komunity jako jedinec nemusí plně zvládnout užít termínů jako *jim*, *griža* nebo *vikodlak* v tom smyslu, že nemusí znát prostředky k určení toho, zda je daný předmet *jim*, *griža* nebo *vikodlak*. Podle Putnana můžeme nicméně takové termíny užívat na základě společenské děly lingvistické práce. Nevzdělanec může k *jinim*, *griži* nebo *vikodlakum* odkazovat za předpokladu, že odborníci na jímny, *griži* a *vikodlaky*, kteří mohou být i uvedení, potřebujeme méně oddanosti pravdě jednotlivých tvrzení než epistemologické věrnosti lingvistickým praktikám dané komunity.

Co bylo řečeno o upřímnosti, lze dokonce ještě lépe aplikovat na podmínku připravenosti a na podstatnou podmínku. Jak můžeme od našich nespočetných mluvčích žádat, aby hájili pravdivost svých výpovědí nebo přijali jejich důsledky? Od mluvčích, kteří jsou při ústní upřímnosti, bychom neměli čekat, že budou bránit pravdivost většiny svých výpovědí jinak než odkazem na komunitu nebo že budou hledat s to přijmout důsledky toho, co říkají. Každý z nás nedisponuje vlastnostmi, jako je upřímnost a schopnost přit se o tvrzení, a každý není připravený přijmout důsledky tvrzení až na několik málo vět. Častěji se chováme, jako bychom se částečně vzdali lingvistických závazků. Nepotřebujeme tyto závazky vždycky svědomitě plnit, protože kdykoliv se nám to nepovede, podpoří nás komunita.

Ale pokud je tomu tak, je obtížné udržet samo pojetí mluvčího jako jedinečného původce a pána svých výpovědí. Současné lingvistické pojetí ideálního mluvčího, který se těší propracované lingvistické kompetenci, ovládá syntax, význam sloví i podmínky řečových aktů jako přesvědčení a předpoklad, představuje moderní odnož karerziánského subjektu, strnulého pána, jenž má plně pod kontrolou svůj vnitřní prostor. Poslední dobou tuto koncepci značně podlomila kritika z různých stran vědně ležanový psychologie. Derridova úreku proti prezentivnímu pojetí evidence či dekonstrukivistické odmítnutí kontroly významu. Nemí bez zajímavosti, že ke stejnému závěru dospěl Putnam vycházející z analytické filozofie a zabývající se především přenesným významem, transparenčním jazykem; pokud vnímáme jednotlivého mluvčího jako člena lingvistické komunity, která z velké části zajišťuje jeho výpovědi, připadá nám tento mluvčí mnohem méně zodpovědný za své výpovědi, než tvrdí karerziánská tradice.¹⁶

Každopádně najdeme jen velmi málo oblastí, kde se pojetí mluvčího jako subjektu hodí méně než u literárních výpovědí. Teoretikové v oblasti řečových aktů opomíjejí trvalý odkaz vyprávění, bardů, básníků a spisovatelů, kteří tak často zmiňují ústí řečovou zkušenost jako ústřední stránku básnické tvorby. Možná se tedy může stát výpověďným symbolem, spíš zesměšňovaným než skutečně používaným, nicméně odkaz na básnický odkaz na mluvu, inspiraci, na dikčtí podvědomí způsob, jak zmínit určitý typ řeči, kdy se mluvčí vyjadřuje *hassan*, který není tak docela jeho.

Takovou zkušenost popisuje Platón v dialogu *Ion*. Snad ale v tomto kontextu vůbec není třeba odvolávat se na básnické výlevy nadšení. Abychom ukázali, že se karerziánský obraz vpráckého mluvčího, který má svůj hlas pevně pod kontrolou, nehodí do literární tvorby, postaráme se, uvážněme-li komplexnost a nezachytitelnost původního hlasu v literárním diskurzu.¹⁷ Spisovatel jako individualita, autorský hlas, vyprávěč, ať už spolehlivý nebo nikořivý, hlasy postav odlišené od sebe nebo víceméně promíchávané, to vše podkopává jakýkoliv pokus hodnotit Belerri, jako by měla jen jednoho dokonale individualizovaného tvůrce.

Podívejme se nyní na pojetí klamu. Tvrdím totiž, že se rozdíl mezi předstíraným a pravým aktem v beletrii často stírá. Představme si vystoupení mima, který předvádí kněze a divákům žehná. Je to požehnaní skutečně? Jistěže ne, pokud tento akt nepřevládá hranice normalnosti a pokud herec i publikum scénu správně interpretují. Ale zkusme předpokládat, že k hereckému ztvárnění dojde v kralovství, kde krutý tyrán postavil vřnu navzdory lidu mimo zákon. Zavrta kostely, kněze nechá uvěznit a pravověrné mučit. Zahájil tažení proti starému náboženskému, takže každý unteřlečný počin musí obsahovat něco protináboženského. I náš mím dostal za úkol zakomponovat do repertoáru parodií na kněžské gesta. On je ale jako většina obyvatele hluboce věřící. Nemůže se sice tomuto rouhání vyhnout, ale rozhodne se ho mírně přehovřit a lid nepochybně odobří. Divákům byl tak dlouho odepřen náboženský obřad, že i pouhé nadoobření důsledně zakázaných gest je vyburcuje. Kroně toho je v této společnosti bez kněžského obraz kněze natolik posvátný, že publikum instinktivně porhne parodičké rysy protináboženského aktu. Tak se mím uprostřed představení obrátí na diváky a s výrazem světe jím pomalu a slavnostně požehná. Sái protkne milost. Nikdo nepochybuje o pravosti tohoto požehnaní. Ani těch pár cenzorů, kteří na představení dohlížejí, ne.

Druhý den je mím zatčen a popraven.¹⁸ Bylo to požehnaní skutečné? Nebo šlo o sebeklam davu očarovatého šikovným klau-nem? Otádné nebyly spíňnéhý náležité podmínky pro posvátná gesta, nicméně komunita má právo se spontánně vzdát všech těchto konvencí, přijmout výjimečné poedání a dovolit, aby se předstíraní stalo stejně účinným jako skutečnost *acti*.

Nebo si představme mládka, jak se chladohokřevně snaží svést kamařádovu manželku a předstírá, že je do ní bláznivě zamilovaný. Dejme tomu, že nejprve narazí na odpor, což jeanom rozání jeho touhu uspat, dvoří se ještě neodbytněji a sřetepá předstírat pří-znaky nešťastné lásky. Pokud jeho klam dosáhne určité síly, může se chytit do vlastní pasti. Věta „Miluju tě“, kterou tak často říká, když klam, se může stát pravdivou a role, kterou hrál, může nyní představitovat skutečné city.¹⁹

Zvazme méně dramatický případ. Ctenáři Kroniky Pickwickova klubu se Ilhla výše citovaná pasáž, pak přejde k Pickwickovým sřiznostem na ulici Goswell.

*Tak omezený [...] je rozhled těch myslitelů, kteří se spolkojují pozavonrdím jevů, jež leží před nimi jako na dlaní, a nehledují pravdy, které se skrývají za nimi. Sgájně dobře bych se mohl i já spokojit s tím, že bych věčně hledal na Goswell Street a neučinil ani jediný pokus proniknout do skrytých končín, které jí ze všech stran obklopují.*²⁰

Dejme tomu, že náš ctenář, který není právě ve styku se seriózní literaturou, považuje Pickwickovy myšlenky za upřímné povznášející a jejich víbením mění svůj pohled na věci. A není tato nové získaná moudrost skutečná? Obecněji řečeno, jak se můžeme rozhodnout, která z kulturních a symbolických poselství přinášenyých v beletrii jsou skutečná a která jsou předstíraná? Searle si byl těchto poctů vědom, když rozlišoval mezi fikčními tvrzeními a pravými tvrzeními, která spisovatelé do příběhu vložili:

Vezměme si nyní příklad — Tolstého Anna Kareninová začíná: „Všechny šťastné rodiny jsou si podobné, každá nešťastná rodina je nešťastná po svém.“ Tvrdím, že nejde o říkání, ale vážnou výpověď. Toto je pravé tvrzení.²¹

Bohužel však spisovatelé ne vždy vystavují své poselství přímocha. Důležitě proto-mické pasáže vkládají do úst svým postavám (je *raisonneur* ve francouzských klasických komediích), jindy postavy ukazují svou vlastní moudrost, která se z autorova pohledu může jevit jako fikční, ale která i přesto oslovuje ctenáře a značně přispívá k jejich poučení. Pickwickovy úvahy vyznačují tento typ říkání bystřaně a předčlínají techniku, kterou později v odlišném kontextu rozvine Thomas Mann a Robert Musil. Do stejné skupiny účinně jako Pickwickovy důstojné myšlenky spadá se svou nevyčerpá-telnou gnomickou energií Settembrini a Naphty, Ameshima či Pickwickova bezpochyby *bez vlastnosti*. Odbočky Settembriniho, Naphty, Ameshima či Pickwickova bezpochyby

představují smyšlené řečové akty a v Saarlově smyslu postřadají „vážnost“, ale možná bychom neměli zrocizňovat smyšlenku s použitým předstíráním — stejně jako mimova gesta může se tu a tam moudrost fikčních postav stát pro čtenáře skutečným inspiračním zdrojem.

Baletrie tak nezávkává důležitost jen díky „vážným“ tvzřením, která do textu zámeně vloží spisovatel. Směřice předstíráních a pravých tvzření spíše nepřádně připomíná Quineovo pojetí teorie, v níž „důkaz nemá smyslu, není-li vztažen ke koordinátním systémům“, a jednotlivé části teorie se nemohou nezávisle vztahovat k odpovídajícím částem světa.²² Podobně jako teorie referují fikční texty, coby systém a podobně jako ve fyzice nelze často oddělit „čisté“ referenční části od matematického aparátu, není nutné v baletní vždy stopovat předstírání a pravá tvzření, protože celková relevance je i bez takového rozlišení zřejmá.

O vážnosti a okrajivosti

Podmínky tvzření, pojetí mluvíčho s veškerou kontrolou nad svými výpověďmi stejně jako rozlišování mezi vážnými a předstíranými výpověďmi, to vše se zakládá na zvláštních předpokladech o kolektivním chování. Tyto podmínky a toto rozlišování předpokládají, že kolektivní chování obecně a komunikace konkrétně určují dva dobře definované typy: normální a vážný proti okrajovému a nevážnému, a že normální či vážné chování je ovládáno konečným souborem konstitutivních pravidel, která fungují jako společenské konvence a která v komunitě všichni znají; dále že okrajové či nevážné chování zahrnuje dočasná zrušení vážných konvencí a jejich nahrazení specifickými konvencemi „parazitické“ řezí, kterou účastníci ovládají stejně dobře. Mimořádnou výměnou, která funguje naproti správně na základě ostrého rozlišení mezi normálními a odchýlkami. Obecněji řečeno, tyto předpoklady jsou vlastně segregacionistickému postojí a ukazují v podstatě na těsné sepi s tím, čemu dekonstruktivisté říkájí „logocentrický postoj“, tedy s diskriminačním hledáním normativní ideálnosti proti nahodlým a odchýlkám, což je podle Derridy už od počátku postoj typický pro západní metafyziku. Kvůli tomu, abychom si povšimli, že segregacionismus (rozumný či jiný), i kdyby byl pro určité normativní jevy sebevynhodnější, má sklon podceňovat jevy, které se do jeho soustavy nevhodí, ale ještě nemusejí následovat Derridovy stoupence i v jejich radikálním odmítnutí logocentrických praktik. Když teorie řečových aktů považuje existenci a stabilitu lingvistických konvencí za samozřejmou, opomíjí dynamičnost jejich vytváření a jejich vzrůsou hřbnost.

Mé argumenty proti podmínkám tvzření, roli mluvíčho a neuhaditelnosti předstírání mají tuto opomíjenou průzřetnost ukázat. Proti segregacionismu můžeme vycházet z předpokladu, že společenské chování obsahuje dobrodružnou, tvůrčí stránku a tendenci k tomu, aby se úspěšně novinky trvale změny v normální konvence. V takovém případě tvoří normální a okrajové chování kontinuum a sdílí společně značnou část řezí; podmínky platné v určité společnosti v daném úseku její historie nepřetstavují v žádném případě jedinou možnou či konečnou volbu, členové komunity neokládou tyto podmínky zcela. Takový „integracionistický“ přístup nás nutí uvážovat o okrajovém chování jako o projevu tvůrčí stránky společenského chování a o jeho okrajivosti jako o protějšku nevhodného svatořečení dočasně normálními. To by mohlo pomoci vysvětlit, proč mají členové komunity často pocit, že různé konvence parazitické promluvy jsou obecněji a relevantnější než konvence promluvy normální, proč mimovo požehání může účinně přinést dvákům spásu, proč mladík nakonec pocítí předstírané city a proč se tolik z nás přibližuje znouření, když čtou Konraku *Přidržte svou ruku*.

Dále stojí za znutí, že vezme-li v úvahu metafyzickou otázku, diskurzivní segregacionismus se od svého ontologického protějšku příliš neliší. Protože v Saarlově pohledu ovládá obvyklé pojmenovovací praktiky axiom existence („můžeme odkazovat jen k tomu, co existuje“), nevykřuje-li se referent někde v časoprostorovém kontinuu, vrhá to na pravdivost výpovědi špané světlo. Větš bez skutečného referentu budeme považovat za defektní nebo normální a na činnost, která sestává především z vytváření referenčně defektních vět, budeme pohlízet s nevděnou a obavami. Searle říká: „Nako-

neč je na lidském jazyku podivné a ohromující, že vůbec baletní umožňuje.“²³ Náškesti se ukazuje, že defektnost ve fikčním diskurzu nepřetstavuje morální zlo, autor nemá v úmyslu kámat, jen se oddává tomu, co musíme považovat za okrajové, jinou činnost, pochoptelnou jen tehdy, když jí ovládají druhové sady konvencí, které působí proti stanověným podmínkám normalnosti.

Pokud se ale na baletní požíváme z integracionistického pohledu, není to už anomálie, kterou okrajové přijímá upřímně, ale toleranci řečový komunita. Z této výhodné perspektivy referenční chování spolu s tím, že thne ke konvenčním vzorům, zahrnuje i tvůrčí, řáskančí stránku. Normální a okrajové odkazovací praktiky spadají do stejného kontinua a mají mnoho shodných řezí. Za porůčku nazasazeného předpokladu, že existuje komunita, kde platí axiom existence, a kde tedy jinými slovy můžeme odkazovat jen k tomu, co existuje, nepřetstavuje tento axiom nic víc než normativní ustrnutí určitých referenčních praktik. „Okrajové“ referenční praktiky jako myšus nebo baletrie předstávají novátorskou stranu odkazovacího procesu a jsou chápany jako okrajové jen v kontrastu k jásým kulturně determinovaným ustrnutím v normalnosti.

Meinongovské teorie

Pokud převedeme problematiku fikční existence z ontologie do domény diskurzu, zůstává teorie řečových aktů slučitelná s ruseelovským ortodoxním názorem a objele se bez neexistenčních entit ve své ontologii. V posledních letech vidíme rostoucí nespo-kojenost s ruseelovskými systémy, nespo-kojenost, která vústila v hledání alternativních, bolhaských ontologií. Znovu vzbudila zájem Meinongova teorie předmětů, na kterou se zaměřil jeden z hlavních Russellových útoků.²⁴ Alexius Meinong, zastánce ontologické tolerance, předpokládal, že se každý předmět skládá ze souboru vlastností, a proto můžeme dělnici předmětu rozšířit o předpoklad, že každému souboru vlastností odpovídá předmět zlatá hora, který neexistuje, ale který se podle Meinongovy definice přesto kvalifikuje jako předmět. Některé soubory vlastností jsou takové, že korelované předměty jsou nemožné: souboru řezí obsahujících jak hranatost, tak kulatost by odpovídál nemožný hraný kruh. Ale nemožnost aktuální existence nebrání hranatému kruhu, aby byl předmět meinongovské teorie předmětů. Přesto musí soubor vlastností vztahujících se k předmětu určitě omezení respektovat. Z Meinonga vychází Terence Parsons, který rozlišuje mezi *jadrovou* vlastností jako „zlatost“, „horovitost“, „lidskost“, „dek-tivnost“ a *minojádrovými* vlastnostmi, které zahrnují vlastnosti ontologické („existuje“, „je mytický“), modální („je možný“, „je nemožný“), intenzí („o kterém uvazuje Meinong“, „uctívají Řekové“) a technické vlastnosti („je kompletní“). Parsons omezuje meinongovské předměty na soubory jadrových vlastností a rezervuje minojádrové řezí pro popis různých uspořádání světa, v nichž jsou meinongovské předměty zahrnuy. Pak tedy můžeme zlaté hoře jakožto předmětu s jadrovými vlastnostmi „zlatost“ a „horovitost“ přisoudit minojádrové vlastnosti jako „neexistuje“, „je fikční“, „je možná“, „uvazuje o ní Meinong“.

V Parsonsových úvahách mají fikční předměty všechny jadrové vlastnosti, které jim nativně připisujeme, ale disponují těmito vlastnostmi jen v románu či textu, do kterého patří, a přístupnost k textu je minojádrová vlastnost. Místo aby tato teorie odpřehla fikčním entitám ontologické právo být předmětem, dává jim dvojí status: jadrové vlastnosti popisují vlastnosti fikčních předmětů v baletrii, zatímco nejadrové je bezpečně drží mimo reálný svět. Pan Pickwick je jadrově Angličan, starý mládenec a pozorovatel životních podmínek a minojádrově postava v Dickensově románu.

Některé reálný svět nemůžeme držet mimo fikční texty, literární teoretikové se často používají s tím, co John Woods nazývá „smíšené věsy“. Smíšené věsy sloučí reálné a fikční elementy. Bud nechávají fikční postavy chodit po reálném světě jako ve větě „Freud provedl Gradivě psychoanalýzu“, nebo časťjí dávají reálným entitám právo vyskytnout se v baletrii: „...pak ještě hodinka a pan Pickwick s brášnou v ruce, s dalekohledem v kapse pláště a v kapse u vesty se zapsaněkem, připravavým přijmout kdokery objev hodny zaznamenání, se objevil na drožkářském stanovíšti na St. Martin's-je-Grand.“²⁵

Aby Parsons omezil fikční předněty na příslušné texty, rozlišuje postavy a předněty původem z příběhu, převzaté předněty a zástupné předněty. Ty původní mžene mimodírové popsat jako vymyšlené či vytvořené autorem textu, jako např. pana Pickwicka vytvořeného Dickensem. Převzaté předněty pocházejí odjinud, buď z realního světa (Kostel St. Martin's-le-Grand a Londýn), nebo z jiných textů (Quijota v Avellanově plagiatorském pokračování Cervantesových románů, filgenie v Reachtově tragédii, doktor Faust v mnoha textech). Zástupné předněty jsou fikční protějšky reality, přednětů v těch fikčních textech, které podstatně mění jejich popis. Tak můžeme tvrdit, že Balzakovy romány popisují Paříž v určitém smyslu odlišně od skutečného města. Podrobněji se vylučuje považovat Paříž v *Dyce* se *zlatým oděm* za zástupný přednět a zároveň ji být jako přednět převzatý. Naše rozlihodnutí je ovivněno našim pohledem na mimesis a realismus stejně jako znalostmi o mimoretorických entitách. Pokud považujeme za bémou mimi: Balzakovu snahu věrně zobrazit Paříž, město jednoduše do románu převzal. V *Tricentátě* se Napoleon jen krátce objeví, víme ho z dílky na vojensské přehlídce, vstupuje do románu jako odraz realně postavy — je převzatý. Ale hrle Richelieu z Dumaseových *Tri mušketýřů* svou vlastní rolí jak to můžeme s jistotou vedět? Nezázá se pravděpodobněji, že Dumas vytvořil kardinalova zástupce? Rozdíl mezi zástupci a převzatými by mohl být spíš ve shodě se vzorem (truth-to-life): zatímco převzatí sí do románu přinášejí své pravé vlastnosti, zástupci jsou jen skvěle vytvořené masky více či méně podobné originálům, ale spisovatelem nevratně interpretovanas. Je Antonio v Shakespeareově hře převzatý, nebo je to náhradník? Většina vědců bezpochyby odpoví, že náhradník, protože Shakespeareovo politické ctění jde za historické postavy, přidává a ubírá rysy. Ale jak bychom pak hodnotili Antonia v Plutarchově životopisu, který je očividně velmi blízký Shakespeareově postavě a také je s velkou pravděpodobností vzhledem Plutarchoových moralistických a protifirmyšých postav? Protože je meionogovský návtj slednocující, nebylo by lepší odsunout oběžné rozlišení mezi převzatými a náhradníkem do pozadí, tím spíš, že další rysy této teorie jsou protosegregacionistické? Podle Parsonse např. chápeme fikční texty dílky tomu, že odhadujeme význam čtených vět a vytváříme jednotnou zprávu, která se při čebě postupně mění a rozšiřuje až ke konečnému výsledku, markantní zprávě. Tu dovozujeme z čebý textu na základě „jaké-hosi principu naproti evidencí... založené na tom, co říkájí, spolu s tím, co říká o jejich situaci a o světě“.²⁶

Teorie fikčních entit postuloovaná v těchto řádcích má značnou výhodu v tom, že je nevyučuje z oblasti existence. Meionogovské teorie plní ontologické závazky vůči imaginárním entitám, a přibližují se tak skutečnému procesu porozumění fikci a radosti z ní. Ale jsou meionogovské předněty dostatečně rozlišeny? Když meionogovská teorie chápe předněty myšlení jako paradigma, a definuje tudíž předněty jako polní protějšky souborů vlastnosti, opomíjí kromě těch ontologických rozdílu, které se vztahují ke zdrojové oblasti přednětu, ještě další. Ve vnitřních ontologických modelech, které popisují myšléké a náboženské myšlení a obecněji symbolické aktivy lidské mysli, může postoužit pojem *stupně bytí*, když vyloučený z kosmologie. V meionogovském systému se každému druhu přednětu rovnocenně dostává bytí, ačkoliv ne nutně existence. Jenmé rozlišení, které učinil Meinong a které Parsons používal, naznačuje, že pro některé mimodírové vlastnosti existují „nevyhraněné“ korespondující jádrové predikáty — mimodírová vlastnost „existuje“ by měla „nevyhraněnou“ jádrovou vezu „je existantní“, zatím hora je tedy existantní, ale neexistuje. Jen realně předněty se tějí jak sil-nyřm, tak nevyhraněným vlastnostem, že existují a jsou existantní.

Další obhajoba mimodírových predikátů můžeme snadno předvádět: „existuje“ můžeme analyzovat jako predikát vykazující několik stupňů oslabení včetně symbolické existence. Meionogovské teorie srtávají naši pozornost k rovnalému russelovskému kvantifikování světa hmotných přednětů: prohledat svět a nenajít pana Pickwicka naznačuje předběžný závěr: vykáží se jistých symbolických entit a meionogovských existencí. Ovšem rozšíření ontologie do stát za hranice hmotné reality vyzáde odlišný model: protože se pod vnitřním pohledem čtenářů balerie z Rylovoy ontologické země nikoho stane husté osídlené území, musíme zajistit prostředí popisu rozmanitých, někdy vzájemně

se vylučujících komunit, které tyro rozsáhlé oblasti obývají. Byť existentní bez existování je sofistickovaná vlastnost sdílená matematickými entitami, nefinančovými architektonickými projekty, duchovními emanacemi gnostických systémů a fikčními postavami. Nechceme však, aby se všedny neempirické bytosti těšily stejnému statusu; ontologie fikce potřebuje předněty, které mají být k těm z každodenního světa než k matematickým entitám, a přece je nemůžeme připustit — na rozdíl od nerealizovaných projektů a utopii — do realního světa. Filozofy znalklídjuje blízkost balerie a empirického světa, která přispívá, jak se jednou nechal slyšet Richard Routley, k „uapvěnění reality“ v analytické filozofii.²⁷ Ale nesadit odmlnou segregacionistické postupy, teorie fikce potřebuje odlišný autonomní názor na fikční bytosti. Jejich vlastnosti a principy individualizace.

Fikční entity a kauzální teorie jmen

Mezi literárními vědci i běžnými čtenáři se neustále mluví o Hamletovi, Anně Kareninové, Sherlocku Holmesovi, Machbethově dyce, Des Esseintově sídle, Proustově mad-lenca, jako by se tyto postavy a předněty těšily plně individualní existenci a jako by jakýmsi nespacifikovaným způsobem empiricky existovaly. Zároveň nemá jméno jako Anna Kareninová nebo přímý popis Proustovy madlenky v našem světě denotát. Ve svém detailním průzkumu různých řešení této hádanky zkoumá a posléze odmítá Robert Howell několik vysvětlení včetně aktualistického meionogovského zacházení s fikčními předněty, podle něhož jsou fikční předněty neakutčně, ale vysoce individualizované entity existující v jiných světech než v tom našem, a včetně nereferenčního pohledu na takové předněty.²⁸ Z důvodů, na které se Howell proti Parsonsovu meionogovskému systému odvolává, vyvolává ten nejzávažnější pochyby o domněnce, že každému distinktivnímu souboru vlastnosti odpovídá distinktivní, pravý přednět. Def-nice přednětového, pokud jde o soubor vlastnosti, nás přivádí k metafyzice, v níž se předněty neeší jiné individualitě než numerické, protože čebě předněty — realně či fikční — mohou soubory vlastnosti sdílet. Tento důležitý bod vplouvá opět na povrch v Howellově odmítnutí názoru, že jsou fikční předněty neakutčné, ale vysoce individualizované entity existující v jiných světech. Debata zahrnuje kauzální teorii odka-zování, o které diskutovali Saul Kripke, David Kaplan, Keith Donnellan a Hilary Putnam.²⁹ Aby podle této teorie jméno k přednětu odkazovalo, musí existovat způsob, jak mu teno přednět jednoznačně přiřadí, a to nezavisle na jakýchkoliv nahodilých vlastnostech, které přednět může mít. Zdá se ale, že je nemožné identifikovat Annu Kareninovou, Sherlocka Holmesa a ostatní jinak než pomocí vlastnosti připisovaných jim literárním textem. Avšak protože tyto vlastnosti může mít neurčité počet entit v rozličných možných světech, neexistuje podle Howella způsob, který by Annu Kareninovou nebo Sherlocka Holmesa jedinečně přiřadí, což znamená, že každodenní a fikční odkazování se znovu znatně vzdalují.

Oproti Howellovu pohledu a snad i proti pojetí filozofů, kteří rovněž navrhovali kauzální teorii, se mi zdá, že tato teorie, která oddělení fikce od skutečnosti zdáleka nepodporuje, ční ve skutečnosti integracionistický pohled snadno přijatelným. Abychom to dokázali, bude nutné rozlišovat mezi dvěma aspekty kauzální teorie a tvrdit, že jeden z těchto aspektů nepředstavuje dost věrně proces odkazování, jak se vyskytuje v každodenním diskurzu. Budeme také dokazovat, že odkazování k fikčním postavám a přednětům není z logického hlediska divná činnost, ale že se spíš vztahuje k běžným způsobům odkazování.

Nelpeře srovnajme následující tvrzení:

- (1) John je přesně jako Petr — ani jeden se nedokáže rozhodnout v pravý čas.
- (2) John je přesně jako Hamlet — ani jeden se nedokáže rozhodnout v pravý čas.

Tvrzení (2) představuje příklad Woodsových smíšených vět, které spojují jména skutečných referentů se jinými fikčními postav. Jak máme těmto větám rozumět? Větu (1) můžeme interpretovat takto: John a Petr sdílejí vlastnost odkládat rozhodnutí; ve větě (2) pak tuto vlastnost přisuzujeme Johnovi a Hamletovi. Ovšem podle rozšířeného názoru jsou vlastní jména zkratkou pro soubor nebo trs (cluster) jednoznačných popisů.

Pokud by tomu tak bylo, první věta říká, že „John“ a „Per“ zkracují dva soubory jednoznačných popisů konkrétních entit tak, že popis „x se nedokáže rozhodnout v pravý čas“ najdeme v obou souborech.

Ekvivalence mezi jmény a soubory popisů se vztahuje i na fikční jména, protože si lze představit, že umělé vytvoření takového souboru sdoboru doprovází vlastní jméno s ním spojené; autor si může představit soubor vlastností: „žije v Londýně“, „je starý mládelec“, „oddané studuje lidskou povahu“, a spojit jej se jménem pana Pickwicka. Podobně můžeme tedy i větu (2) chápat tak, že stejná vlastnost figuruje v obou souborech jednoznačných popisů poličích se se jmény John a Hamlet. Můžeme porovnávat Johna a Hamleta, jak chceme, i když druhý postarádá demot, protože typické ruseklovské ztrátní této věty chraní užívavale před nežádoucími ontologickými následky.

Nicméně ne všechy smíšené vědy obhajdeme tak lehce. Znamení Woodsova věta „Freud provedl Gradivé psychanalyzu“, že zakladatel psychanalyzy prozkoumal soubor jednoznačných popisů, které značí Gradivů? A jak máme rozumět následujícím větám?

- (3) Marie miluje Jaga.
(4) I přes všechno, co Marie o Jagovi věděla, se do něj zamilovala.

Kripke kritizoval teorii „zkratak“ vlastních jmen a ukázal, že neoznačují soubor vlastností, ale jsou to ustnulá pojmenování připisovaná jednotlivcům. Jméno vsáknuté entitě k ní odkazuje, i když jsou vlastnosti této enty neznamé, proměnlivé nebo odlišné od toho, jaké si myslíme, že jsou. „Shakespeare“ není jméno „kolokoliv, kdo napsal *Hamleta* a *Othella*“, protože když jednoho dne vyšel nějaký nezvaný díkz, že tyto hry napsal řádně Francis Bacon, neznamenalo by toto odhalení, že Bacon byl Shakespeare nebo že Shakespeare přestává být Shakespearem. Proto jsou „Bacon“ a „Shakespeare“ a kterékoliv jiné vlastní jméno lingvistické nálepy příspendané jednotlivcům nezávisle na vlastnostech, které títo jednotlivci vykazují.²⁰ Tento aspekt kauzální teorie odkazování můžeme nazývat strukturou. Když Kripke ukazuje, že není možné vlastní jména ztotožňovat se zkrácenými soubory (nebo shluky) jednoznačných popisů, a když prozrazuje různé pojaty vlastních jmen jako ustnulých pojmenování připravených člověku nebo předmetu, popisuje strukturu vztahu mezi lingvistickou nálepkou a jejím nositelem. Pokud je jednou vlastní jméno entitě připisáno, odkazuje na ni bez ohledu na možné změny jejích vlastností a a *fortiori* bez ohledu na změny výskající se naší znalosti této enty. Důraz na akt připisování jmen entitám tvoří druhý, *historický* aspekt Kripkeho teorie vlastních jmen. Zatímco strukturální část teorie se zabývájí indexovou povahou vlastních jmen, historický aspekt se soustředí na proces zavádění jmen, který považuje za historický identifikovatelný akt zahrnující explicitní rozhodnutí a jasné individualizované předmet.

Není těžké si všimnout, že strukturální úvaly předložené kauzální teorií lze aplikovat na fikční jména stejně dobře jako na běžná vlastní jména. „Hamlet“ není pouhou zkratkou pro soubor popisů, protože může být přirozené zahrnut do kontraktálních kontextů. Naše znalosti o této postavě se mohou měnit, aniž by se měnilo její jméno. Můžeme např. říct:

- (5) Když si byl Hamlet vzal Ofélii, byli by spolu žili šťastně až do smrti.

Ve světě, kde si Hamlet vezme Ofélii a žije šťastně až do smrti, je pořád Hamletem a jeho žena je stále Ofélií, stejně jako by podle Kripkeho byl Napoleon sám sebou, pokud by celý život strávil na Korsice. Historie literatury nabízí několik příkladů změn v literárním díle a tyto změny se v užiti vlastního jména neprojeví. V 18. století nedokázala veřejnost přijnout v *Králi Learovi* Kordéliinu smrt a dávala přednost přepačovanému verzi, jejíž autorem byl Nahum Tate, kde Kordélie přežije a vezme si Edgara.²¹ Kdyžby kombinace vlastností určovala v beletrii vlastní jména, byla by Shakespeareova Kordélie jiný jedinec než u Taty Aškoliv by to někteří estetici rádi tvrdili, častěji se setkáme s počtem, že Tate nevytvořil druhou Kordélii, ale jen jí poskytl šťastnější osud. Situaci můžeme srovnat s případy, kdy se původní autor rozhodne změnit osud postavy, nebo ještě lépe se skutečnými zvaty osudu v životě. „Je odsouzen k smrti“ náhle přestane

patřit do souboru popisů Fiodora Dostojevského, aniž by to nutně měnilo jeho osobnost. Dokonce i když řekneme:

- (6) Fiodor už není tím, kým býval, udušena milost ho zcela změnila.

můžeme pochopit, že se odkazuje na jeho vlastnosti a chování, nikoliv na jeho identitu. Proti rozšiřování kauzální teorie na fikční jména lze namítnout, že případy jako ten Kordélie se mohou snadno uvést do souladu s „trsovou“ („cluster“) verzí teorie popisů. Podle této verze se jméno vztahuje k trsu vlastností, z nichž se žádná nemusí na jméno aplikovat nutně. Ale použití jména je správné jen tehdy, pokud je přitom minimálně biže neurčeny počet vlastností patřících do tohoto shluku. Podle této teorie značí jméno „Kordélie“ skupinu vlastností jako „x je Learova nejmladší dcera“, „x vede francouzské vylodění v Británii“, „x si bere francouzského krále“, „x si bere Edgara“. Všimněme si, že poslední dvě vlastnosti jsou neslučitelné. To ale nemusí zastánce teorie shluků znepokojovat, protože např. termín jako „hra“ se může dobře pojít se shlukem vlastností, z nichž některé se vzájemně vylučují: „x hraji dva hráči“ a „x hraji čtyři hráči“. Stejně tak se může Tareova postava jmenovat Kordélie, i když se některé z jejích vlastností neslučují s těmi u Shakespeara. Ale „Kordélie“ nebude nic víc než zkratka pro skupinu vlastností spadajících do shluku.

Chceme-li čelit této možné námitce, můžeme poukázat na fakt, že vzorový příklad pro teorii trsu tvoří skupina výjimek, jmen jako „hra“, „jazyk“, „atd. ječičit referent nemá společnou malou skupinu základních rysů, jak přesvědčivě tvrdil Putnam, tato situace se nemusí nutně šířit k dalším typům jmen, např. se jmény přirozené povahy nemůžeme zacházet, jako by odkazovala na shluky popisů. Zabečení postavené na vzájemném užiti jmen se nemusí hodit na větší případy. Co tedy s vlastními jmény? Kripke podotýká, že v kontraktálních tvrzeních mohou všechny vlastnosti patřící do jednoho trsu — až na malou skupinu individualizujících vlastností — vymizet, a přesto lze vlastní jméno ještě náležitě používat. I kdyžby se změnilly všechny Aristotelovy even-tuální vlastnosti, byl by to tenýž člověk, pokud by se vytvořilo několika minimálním počtádávkám podle Kripkeho systému, jako je genetická struktura ophidného vajčika, z něhož později vznikl Aristoteles. Tyto minimální počtádávky na osobní identitu se pochopitelně mohou lišit podle úžitých filozofických a vědeckých systémů. Sředověká filozofie i současná spisovatelé jako Alvin Plantinga předpokládají, že se individualizace vztahuje k nemotným vlastnostem označovaným někdy jako *haecceitas* nebo individualit podstatu. Teolog se může domnívat, že základní rys individualizace se skládá z Božho spojení určité duše s genetickou strukturou. Běžně užívání jazyka má blíž k individualizaci prostřednictvím haecceity nebo spojení věa a duše než biologickým omezením, protože můžeme beztravně říct:

- (7) Kdyžby byl měl Aristoteles jiné rodiče, byl by býval velký vládař.

To implikuje, že Aristoteles by mohl zůstat sám sebou, i kdyžby se lišila jeho genetická struktura. Moderní biolog by jistě vyslovení takové věty jakožto biolog považoval za bizarní. Nicméně protože všichni biologové nejspíše, laikům nic nebrání pronést výše uvedené tvrzení nebo s ním souhlasit. Nebo vezmeme větu jako

- (8) Kéz byči byl Rothschildův syn.

Mluví má na mysl, že kdyžby on jako plně individualizovaná lidská bystrost byl Rothschildovým synem, jeho osud by byl jiný. Věta nutně neimplikuje, že kdyžby se přání mluvčícího splnilo, jeho identita by byla jiná.²² Aškoliv nelze vyloučit čtení s touto implikací, nejbvyklejší interpretace předpokládá zachování identity mluvčícího ve světě, kde je skutečně Rothschildův syn. Někteří filozofové by bezpochyby rádi prozkoumali kritéria nebiologické, mezivěkové identity. Z pohledu středověkých teologů takové kritérium existuje. Podobně by mohl intuitivně přijatelné nebiologické kritérium poskytnout fenomenolog.

Teorie trstí se tudíž v případě jmen adekvátním zvážením užívá vlastních jmen ve skutečných situacích nezabývá. Filozofové, kteří soustředí debatu o jménech na skutečné a logicky možné předměty a ztvoření se této neadekvátnosti pevně drží, si stále myslí, že s fikčními jmény se musí zacházet jinak než s běžnými, a tvrdí, že zatímco jména skutečných a možných předmětů na trsy jedinečných popisů zredukovat nelze, jména fikčních postav fungují právě jako zkratky pro takové trsy. Např. jméno pana Pickwicka výčerpá sbluk vlastností popsaných v Dickensově textu nebo dovozovaných vědci a čtenáři. Proti tomuto rozlišení musím ale namítnout, že v kontextech, které znám, jsou důvody pro odlišný postoj vždy historické. Strukturně se užívá jména „Kordélie“ nejlépe od užšího jmen „Aristoteles“ nebo „Sokrates“. Dejme tomu, že Nabum Tate napsal hru, kde Kordélie dokáže už od počátku vyjádřit oci svou lásku, nevezme si francouzského krále, ale doprovdzí Leara v jeho soužení a nakonec se provdá za Egara. Literární vědci, kteří holdují jistému sofiistickému přístupu, by možná prohlásili, že Tate namítl Kordélii jinou postavu. Přesto nejspíš řekneme, že v Tátově hypotetické hře se Kordélie chová jinak než v Shakespeareově. Aby naše tvrzení bylo jasnější, představme si hru, ve které je spousta vážných narážek na postavu jmenem Ugolo. Ugolo se na scéně nikdy neobjeví, nemá vzhled a žádné z žádne z událostí a nikdo o něm neví nic konkrétního. Postavy mají sám tam poznámky jako „Marie, myslí na Ugola“ nebo „Johne, nezapomeň na Ugola“ či „Než jdu spát, často si vzpomenu na Ugola“. Popisy vztahující se k tomuto jménu jsou nejasné a nic neříkající, nemohly by sloužit jako identifikující popisy v Donnellanově smyslu. Přesto se dáví brzo dovědí, že existuje entita, která se jmenuje Ugolo, a ta má právě tu jedinou vlastnost, že nikdo nezná žádné z jejích vlastností. Dejme tomu, že se v druhé hře dozvíme, že Ugolo je poloblahý trampák, vězný v podzemí, a dále dejme tomu, že se mu podaří utéct a triumfálně vystoupí na scéně. Divákům, kteří viděli první hru, se ulví, že vidí Ugola z masa a kostí. Ovšem publikum už z náznaků v první hře vědělo, že Ugolo nějakou identitu má, ačkoli z epistemického pohledu byla tato identita zcela neurčitá.

Příklad s Ugolem se sraží ukázat, že fikční postavy mohou dostávat jména a mohou se individualizovat nezávisle na druhu popisu. Způsob, jakým funguje jméno Ugolo, není nepodobný stabilnímu označení, i když je naprosto pravda, že neexistují prostředky pro jedinečnou specifikaci jeho nositele v aktuálním světě. Proto se fikční jména neudávají jako zkratky pro konjunkce nebo sbluky jedinečných popisů. Zkusíme si vysvětlit, vědci a obvyklejší lidé, kteří hovoří o fikčních postavách a předmětech, spíše ukazují, že jména v běžném fungují podobně jako obvyklá vlastní jména, tedy jako stabilní označení přírodních individualizovaných předmětům bez ohledu na jejich vlastnosti. Co se týče strukturálních aspektů, nenašleme rozdíly mezi nefikčními a fikčními jmény.

Pokud jde o historickou složku kauzální teorie odkazování, ta předpokládá, že fikční jména označují vysoce individualizované entity, nijak podstatně neovlivňuje. Kauzální teorie předpokládá, že odkazování je určeno počátečním aktem, kdy se referenční užití jména. Nemí jasně, jak přesně k *impositio nominis* dochází. Kripke, Kaplan a Donnellan ve svých esejích navrhuji, že jméno může být uděleno jen jedinečné specifickým předmětům. Ukazuje se, že tato jedinečná specifikace je empirické povahy: jeden z Kripkeho hojně diskutovaných příkladů uvádí astronomu Leveriera, který v oběžné dráze planety Uran odhalil nepravdělnost a posléze zjistil, že je způsobuje přítomnost neobjevené planety; a tuto planetu se rozhodl nazvat Neptun. Kaplanův příklad, dále mírně pozmeněný Donnellanem, představá, že pokud první dítě narozené v 21. století bude skutečně existovat, může se jeho jméno stanovit nyní jako Novák 1. Mchlo se prokázat, že nepravdělnost na Uranu zapříčiní jiný faktor než neznamá planeta, a podobně není nepřekonatelné, že se v 21. století nebudou podlé děti. V obou případech by pak jména Neptun a Novák 1 představovala stabilní označení předmětů, které, jak se ukázalo, neexistují. Nicméně v možných světech stabilně označují jedinečné specifické předměty, které nesou vztah empirické alternativy k reálnému světu. Jedinečná specifikace a empirická možnost *denominata* jsou povinné podmínky pro to, aby bylo přijatelné stanovení *impositio nominis*.

Nacpak setkáme-li se se jménem, můžeme se rozhodnout, zda je odkazováno stanoveno přijatelné, když sledujeme kauzálně nebo historicky zpětně skutečné užití původ-

ního *impositio nominis*. Pak se jména „Glenn Gould“, které odkazuje ke známému klavíristovi, přijatelně užívá v rozhovoru, pokud jsme teoreticky schopni vrátit se krok za krokem v čase, abychom si vytvořili asociaci mezi jménem a referenčním původnímho křtu. Tento požadavek má vyloučit situace, kdy se vlastního jména užívá chybně. Dejme tomu, že někdo, kdo poslouchá desku *Well-Tempered Clavier*, chválí Gouldův výkon, i když klavíristou je ve skutečnosti třeba Sygastoslav Richter. Budeme-li krok po kroku otevírat původ desky a klavíristovo jméno až k původnímu křtu, najdeme spíš řetěz Richterův než Gouldův. Donnellan poznamenal, že řetězce vztahů mezi třem a skutečným užitím nemusí tvořit jen přesné kauzální vztahy. Stačí, že oba momenty spojuje jasná historická sekvence.

Na základě tohoto postupu Donnellan dokládá, že aby tvrzení obsahující vlastní jméno mohlo být pravdivé či nepravdivé, vyžaduje se individuum, které se historicky pojil s užitím svého jména. Aby tvrzení

(9) Homer byl velký básník.

mělo pravdivostní hodnotu, musíme být schopni najít individuum, které se správně pojil ke jménu „Homer“ řetězcem historických pojinek. Pokud takové individuum nenajdeme, odkazování selže. Tvrzení

(10) Homer neexistoval.

je podle Donnellana pravdivé, pouze pokud odkazování selže nikoliv v tvrzení samotném, ale v jiných možných nebo skutečných predikativních tvrzeních obsahujících dané jméno v (9). Co potom způsobí selhání reference? Aby Donnellan na tuto otázku odpověděl, zkoumá příklad zahrnující fikční existenci. Dítě, které odhalí, že Santa Claus je fikce, a prohlásí

(11) Santa Claus neexistuje.

má na mysli, že věty jako „Dneška večer přijde Santa Claus“ jsou případy selhání odkazování. Dochází k tomu, že dítě historicky ověřuje původ jména Santa Claus a odhalí událost, která už předem vylučuje, že by referent mohl být identifikován, totiž fakt, že Santa Claus od jazyka zavedla fikce vyprávěná dospělými. Donnellan takové události nazývá „bloky“ v referenční historii jmen. Další příklady bloků jsou situace, kdy si dítě vymyslí imaginární společnosti a představá, že s nimi hovoří, nebo příklady, kdy třebaže ve skutečnosti homerické básně skládalo mnoho autorů, v určité chvíli je nějaký starověký učenec přiče jedinému člověku jménem „Homer“. Neexistující entity jsou by jehličt referenční historie končí v bloku, a pomocí bloků se představují také fikční entity.

Ale vezmeme v úvahu starořecké město, řecké Athény, kde se silně věřilo mytům. Z vnitřního pohledu Athénů v 5. století odkazovala jména jako Zeus, Afrodita nebo Pallas Athéna k vysoce individualizovaným entitám se spoustou zajímavých vlastností, k entitám, které zasahovaly do každodenního života, které bylo třeba oslovovat a uspokojovat. Pro členy dané komunity fungovalo jméno Pallas Athéna jako rigidní označení přírodně individualizovaného božství, jedinečné specifickovalitelné podle svého kritérií (Pallas Athéna byla to bohyně, která chránila Athény, ta Diosa deera zrozená oním způsobem, že vysoká oči z hlavy atd.), kritérií, která byla v dané komunitě primární. Z vnějšího pohledu 20. století můžeme opatrně tvrdit, že obyvatelé Athén v 5. století žili v neustálém selhávání odkazování. Nicméně z pohledu uživatele byla reference — v Kripkeho smyslu — k bohům a bohyním dokonale úspěšná. Přesto a navzdory jejím úspěchům by nebyl nikdo schopen ukázat na správný (v Donnellanově smyslu) řetězec historických pojinek spojujících užití božských jmen a dřívějšího křtu. Miso toho všichni brali jako samozřejmé, že společný zdroj označovací schopnosti jmen zajišťují myši o původu bohů. V tomto směře nám může opět pomoci Putnamův pohled na děbu lingvistické práce. Podle Putnama mohou soudčasní lidé mluvit i o předmětech, které by neodkázali poznat, protože společnost jako celek má odborníky, kteří

dokážou obdržetější přepady řešit. Můžeme tedy užít termín „zlato“, aniž bychom se vyznali v chemických testech, které ho umožňují poznat, protože bude-li třeba, rozdílnou odborností. Předpokládáme ale, že existuje země izolovaná od vnější technologie, kde už lidé nemají schopnost posoudit, zda něco opravdu zlatem je. Znamenalo by to, že by obyvatelé té země měli o zlatu přestat mluvit? Mohou dát ke zlatu odkazovat na základě vzpomínek na lepší časy, kdy měli zlatníky, kteří mohli ověřit, zda kousek žlutého kovu zlatem je či nikoliv.

Podobná situace by mohla nastat v religiozním městě. Jeho obyvatelé mohou připustit, že nikdy z nich bohů nějaký čas neviděli, nicméně mýty jsou chápány jako vzpomínky těch, kteří před mnoha lety ve společnosti bohů žili. Po nějaké době by mohla víra v určité bohy slábnout. Tento fenomén nemá jedinou příčinu: lidé jsou vystaveni vlivu cizí náboženskosti a osvojují si náboženskou relativitu, filozofové posouvají nové alternativy založené na abstraktním logickém myšlení, nová víra podtrhává starou. Lea tedy těžko předpokládat, že kolektivní (nebo individuální) ztráta víry v dané mytologii musí vždy znamenat ochlazení, že v určitém bodu historických pojítek spojilých jména bohů s původním udělením jmen se vyskytne blok nebo událost, která tato jména jako stabilní označení existujících entit chybně zavedla. Je pravděpodobnější, že mytologie jako celek ztrácí pozvolna ztrácet na důvěryhodnosti. V dějinách slábnoucí mytologii je často obdobi systematické dvojitosti, kdy se lidé nemožno přikládat ke skutečné existenci většiny bohů a tradičních úkonů, aniž by to nutně muselo mít za následek radikální popření existence jiných bohů v jasnějších formách, než jsou ty vyprávěné v mýtech. V tomto stadiu se mýty o přežívajících bozích interpretují symbolicky jako vyprávění o něčem nedoslovném, co se týká existujících a možná vysoce individualizovaných bohů.

Mytologická mysl prý rozlišuje nejméně tři druhy tvzení: faktická, která pokrývají každodenní život, pravdivá, která odkazují na bohy a hrdinny, a fikční, která zahrnují jiné příběhy, než je mýtus (žalý, výprné morální příběhy). Rozdíl mezi těmito tvzením nejsou vždy zřejmé, neboť v mnoha společnostech se faktická tvzení těsně pojí s mytologickými. Rozlišení mezi mytologickou pravdou, která má být hlubokomyšlejší a vážnější než pravda faktická, a oddělovou literaturou je nicméně přesně stanoveno. Když začne mytologický systém ztrácet ve společnosti moc, začne se na bohy a hrdinny pohlízet jako na fikční postavy. Ale můžeme srovnávat oddíl od náboženských víry s objevením bloku, tedy události, která ve starověku byla příčinou toho, proč lidé předpokládali, že bohové jsou skuteční? A není pravděpodobnější, že tento blok nebo varovný prostředek je (obrazně řečeno) umístěn vzhodu do nové fikcionalizované oblasti, než že je umístěn u základů historických pojítek spojilých každé božské jméno s křtem tohoto boha? V takových případech se spolu s oslabováním mytologického systému jedno nebo více individuálů náležejících k mytologii odsouvá do jiné oblasti. Ale pokud individuálum nebo celá populace nadpřirozených existencí, které nejsou jména a mají vlastnosti, přejde do fikce, znamená to, že její členové ztrácejí svou vnitřní individualizaci a status entity?

To, že jsou ze strukturálního pohledu vlastní jména rigidní označení, nemá za následek, že se historický jevich přisouzení k entitám získává vždy ze zpětného řetězce kauzálních a historických pojítek (aspoň ve smyslu současných faktický orientovaných teorií). Lidé často užívají jména a chápou je jako rigidní označení, aniž by věnovali víc pozornosti odpovídajícím kauzálním a historickým řetězčům, dokonce (ž snad předevšim) i tehdy, kdy je původ těchto řetězčů mlhavý. Požadavky na kauzální a historické řetězce by se tedy měly uvolit a relativizovat podle odlišných referenčních praktik v různých řečových komunitách.²⁴ Navíc referenční praxe naznačuje, že zabýváme-li se mytologií, vírou a fikcí, je užitečné vytvořit vnitřní model, který obsahuje rozličné oblasti a je obydlen různými druhy entit. Bloky se pak stávají živými: to, co mají vysvětlit, by se mělo prezentovat jako přesná individuální formy z jedné oblasti do druhé; následkem povolení přesouvat se mezi oblastmi, realitou a fikcí, by se tvořba smíšených vět stala méně problematickou.

Jde tedy o naléhavou prosbu o bohatší modely, které by zahrnovaly světy odlišné od toho reálného. Konstrukce takových modelů by teorií literatury umožnila hledat vysvětlení za úrovní fikčních individuálů, jak jsme ukázali výše, fikční existence nemusí nutně

zniknout pomocí individuálních hran či bloků ve své referenční historii; jelech osud je spíše spjat s přesunem početných skupin, které sdílí stejny ontologický osud. Fikčnost nemůžeme chápat jako individuální rys; zahrnuje celé řše existencí. Teorie literatury se tedy musí obrátit k fikčním světům.

Pelotzila Kateřina Vlaszková

Předek byl pořízen podle druhé kapitoly „Fictional Bongs“ knihy Thomase Pavla *Fictional Worlds*, Cambridge, Massachusetts a London, Harvard University Press 1986. Publikováno s laskavým svolením nakladatelství Harvard University Press. Děkuje profesoru Pavlovi za spolupráci při přípravě českého vydání článku.

„Fictional Bongs“ reprinted by permission of the publisher from FICTIONAL WORLDS by Thomas Pavel, pp. 11–42, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, Copying © 1986 by the President and Fellows of Harvard College.

1 Charles Dickens: *Konkita Pickwickova klubů*, Praha, Odeon 1983, s. 26; přeložili Emanuel a Emanuel Tschoni.

2 Bertrand Russell („On Denoting“ in Marsh, R. C. (ed.), *Logic and Knowledge*, London, Allen and Unwin 195) předkládá své tvzení jako kritiku Gottloba Fregeho („On Sense and Reference“ in R. Geach — M. Black (ed.), *Philosophical Writings of Gottlob Frege*, Oxford, Blackwell 1960). Do roku 1905 Russellova ontologie neoexistující ředne přistoušela, viz Nino Cocchiarella, „Meaning Reconstructed versus Early Russell Reconstructed“, *Journal of Philosophical Logic*, 11, 1982, s. 183–214.

3 I. A. Richards rozvinul Ogdenovu teorii literatury výkajíc se „pseudo-tvzení“, která je založena na emotivním užít slov (C. K. Ogden — I. A. Richards, *The Meaning of Meaning*, New York, Harcourt 1923). Nejzávažnější kritiku nalezneme ve Winstanovi a Beardsteym (W. K. Winstan, Jr. — M. C. Beardsteym, „The Affective Fallacy“, *Sewanee Review*, 57, 1949, s. 458–489). Viz diskuse v Beardsteym (Aesthetics: *Problems in the Philosophy of Criticism*, Indianapolis, Haskell 1981, s. 119–122).

4 Vyslovil Peter F. Strawson („On Referring“, in A. Flew (ed.), *Essays in a Conceptual Analysis*, Houndmills Basingstoke, Macmillan 1956, a výž. „Identifying Reference and Truth-Value“, *Theoria*, 30, 1964, s. 96–118). Bertrand Russell („Mr. Strawson on Referring“, *Mind*, 66, 1957, s. 385–389) strůně odpověděl na Strawsonovu polemiku z pohledu filozofa matematiky.

5 Gilbert Ryle, „Imaginary Objects“, *Aristotelian Society, Supplementary Volume*, 2, 1953, s. 187–208; vydáno s Moorovým esejem „Imaginary Objects“, tamtéž, s. 55–70. Mezi novější autory, kteří vystupují proti klasickému segregacionismu, patří Martha Eaton („The Truth Value of Literary Statements“, *British Journal of Aesthetics*, 12, 1972, s. 163–174) a Gene Blockler („The Truth about Fictional entities“, *Philosophical Quarterly*, 24, 1974, s. 27–36). Důležité stanovisko k segregacionismu zaujal Richard Rorty („Is There a Problem about Fictional Discourse“, in *Consequences of Pragmatism, Essays 1972–1990*, Minneapolis, University of Minnesota Press 1979).

6 Gilbert Ryle, „Imaginary Objects“, cit. dlo, s. 26.

7 Tamtéž, s. 35.

8 Tamtéž, s. 28.

9 Teorie řečových aktů, kterou založil John L. Austin (*How to Do Things with Words*, Cambridge, Harvard University Press 1960; česky jak uvidět něco slovy, Praha, Filosofia 2000) a rozpracoval John Searle (*Speech Acts*, London, Cambridge University Press 1969; výž. „Indirect Speech Act“, in P. Cole — J. L. Morgan (ed.), *Speech Acts (Syntax and Semantics)*, 3), New York, Academic Press 1975; výž. „Metaphor“, in A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, London, Cambridge University Press 1979), ovlivnila teorii literatury žánrů (Tsvetan Todorov, *Les Genres du discours*, Paříž, Seuil 1977), literárního diskursu (Mary-Louise Prattová, *Toward a Speech Act Theory of Literary Discourse*, Bloomington, Indiana University Press 1977) a rozličné analýzy poezie a dramatu. Raný přehled a bibliografii nalezneme v Janesi A. Fantovy („Speech Act Theory and Its Applications to the Study of Literature“, in R. W. Bailey — L. Masleja — P. Steiner (ed.), *The Sign: Semiotics around the World*, Ann Arbor, Michigan Slavic Publications

- 1978). Stanley Fish („How To Do Things with Austin and Searle“, *Modern Language Notes*, č. 91, 1976, s. 983—1025) a Joseph Margolis („Literature and Speech Acts“, *Philosophy and Literature*, č. 3, 1979, s. 39—52) některé aplikace ostře kritizují. Teorie literatury založené na teorii řečových aktů propagoval Richard M. Gale („The Fictive Use of Language“, *Philosophy*, č. 66, 1971, s. 324—340), John Searle („The Logical Status of Fictional Discourse“, *New Literary History*, č. 6, 1975, s. 319—332) a Gottfried Gabriel („Fiction — A Semantic Approach“, *Poetics*, č. 8, 1979, s. 254—255). Felix Martínez-Bonati (*Fictive Discourse and the Structure of Literature*, Ithaca, Cornell University Press 1981) přichází s hloubkovou teorií fiktivního diskursu založenou na fenomenologickém přístupu, viz výtečná debata in Marie-Laurie Ryanová, „Fictions as Logical, Ontological, and Illocutionary Issues“, *Style*, č. 18, 1984, s. 121—139. Valerona kritika (Kendall Walton, „Fiction, Fiction-Making and Styles of Fictionality“, *Philosophy and Literature*, č. 7, 1983, s. 78—89) teorie literatury vycházející z teorie řečových aktů vyčítá Searlovi, že v definici literatury užívá autorůvý záměr. Walton tvrdí, že jako literaturu můžeme chápat texty, které jejich autoři takto nekoncipovali.
- 10 Richard Ohmann, „Speech Acts and the Definition of Literature“, *Philosophy and Rhetoric*, č. 4, 1971, s. 1—9; vč. „Instrumental Style: Notes on the Theory of Speech as Action“, in B. B. Kachru, — F. W. Stebbins (ed.), *Current Trends in Stylistics*, Edmonston, Linguistic Research 1972.
- 11 Richard Ohmann, „Speech Acts and the Definition of Literature“, cit. dílo, s. 14.
- 12 Barbara Herrnsteinová-Smithová, *On the Margins of Discourse*, Chicago, University of Chicago Press 1978, s. 14—40.
- 13 John Searle, „Indirect Speech Acts“, cit. dílo.
- 14 H. H. Price („Some Considerations about Belief“, in A. Phillips Griffiths (ed.), *Knowledge and Belief*, London, Oxford University Press 1967), Norman Malcolm („Knowledge and Belief“, tamtéž), A. D. Woodley („Knowing and Not Knowing“, tamtéž) a Allan R. White („On Claiming to Know“, tamtéž) navrhuji pojmovou analýzu vědění a přesvědčení, kterou ještě nezahší aplikace formální modální sémantiky na epistemologii.
- 15 Hilary Putnam, „How Not To Talk about Meaning“, in *Mind, Language and Reality*, Cambridge, Cambridge University Press 1965; vč. „Meaning and Reference“, *Journal of Philosophy*, č. 70, 1973, s. 699—711.
- 16 V různých případech tvrdí Putnam na filozofických podobnostech mezi dekonstruktivistickým namítáním proti logocentristu a Quineovým pohledem na neurčitost pojmenování. Viz např. Hilary Putnam, „Is There a Fact of Matter About Fiction?“, *Poetics Today*, č. 4, 1983, s. 77—82; a vč. „The Craving for Objectivity“, *New Literary History*, č. 15, 1984, s. 229—239; je totiž, že Derridovy zásady vyhrady proti logocentristu v současné filozofii (Jacques Derrida, *Speech and Phenomenon*, Evanston, Northwestern University Press 1967; vč. „Signature, Event, Context“, *Glyph*, č. 1, 1977, s. 172—197; a vč. „Limited Inc abc“, *Glyph*, č. 2, 1977, s. 162—254) nejsou adresovány rigoróznímu pohledu Fedeřeho, raněho Wittgensteinia nebo chronologičtějšímu kartézianismu, ale dlešedně nesouhlasí s liberálnějšími a tolerantnějšími variantami, Husserlovou fenomenologií logiky posthrale a Austinovou a Searlovou analýzou řečových aktů konče.
- 17 Vzájemní prací na téma básu znamenaly Ogygy a Zurnthorovy studie (Walter J. Ong, *Orality and Literacy: The Technologizing of the World*, London, Methuen 1981; Paul Zumthor, *Introduction à la poésie orale*, Paris, Seuil 1983), jejichž součástí jsou rozsáhlé bibliografické údaje o ústní slovesnosti. Nkavatní básy se těší dlouhé a bohaté tradici ve výzkumech od Wayne Bootha (*The Rhetoric of Fiction*, Chicago, University of Chicago Press 1961) po Gérardu Genetta (*Narrative Discourse: An Essay in Method*, Ithaca, Cornell University Press 1972), Dorit Cohnovou (*Transparent Minds: Narrative Modes for presenting Consciousness in Fiction*, Princeton, Princeton University Press 1978), Ann Banfieldovou (*Unspeakable Sentences: Narration and Representation in the Language of Fiction*, London, Routledge 1982) a mnoho dalších.
- 18 V tomto přiběhu můžeme rozpoznat novější verzi Roturova koušavého díla *Provy Saint-Genest* (1647).
- 19 Tento přiběh je přednětrem několika prvních kapitol v Adolfově Benjaminia Constanta.
- 20 Viz pozn. 1.
- 21 John Searle, „The Logical Status of Fictional Discourse“, cit. dílo, s. 331—332. Lev Nikolajevič Tolstoj, *Anna Kareninová*, Praha, Lidové nakladatelství 1989, s. 7, přeložila Taťjana Hásková.
- 22 Willard Van Orman Quine, *Ontological Relativity and Other Essays*, New York, Columbia University Press 1969, s. 48.
- 23 John Searle, „The Logical Status of Fictional Discourse“, cit. dílo, s. 325.
- 24 Meinongův článk (Alexius Meinong, „On the Theory of Objects“, in Rodertck M. Chisholm (ed.), *Realism and the Background of Phenomenology*, New York, Free Press 1960), který kritizoval Bertrand Russell („Review of A. Meinong's Untersuchungen zur Gegenstandstheorie und Psychologie“, *Mind*, č. 14, 1905, s. 530—538) a další aspekty jeho teorie rozefal J. N. Freidley (*Meinong's Theory of Objects and Values*, Oxford, Clarendon Press 1963). Neempirické předměty viz Rodertck M. Chisholm, „Homeless Objects“, *Revue internationale de philosophie*, č. 5, 1973, s. 207—223; a Karel Lambert, „Impossible Objects“, *Inquiry*, č. 17, 1974, s. 303—334; vč. „On the Durability of Impossible Object“, *Inquiry*, č. 19, 1976, s. 251—253. Richard Routley (*Exploring Meinong's Jungle*, Canberra, Philosophy Department, Australian National University 1980), Terence Parsons (*Nonexistent Objects*, New Haven, Yale University Press 1980) a Karel Lambert (*Meinong and the Principle of Independence*, Cambridge, Cambridge University Press 1983) navrhli podrobnou meinongovskou logiku. Implikace meinongovského spracování logiky literatury kriticky rozehráá Peter van Inwagen („Creatures of Fictions“, *American Philosophical Quarterly*, č. 14, 1977, s. 99—308), David Lewis („Truth in Fiction“, *American Philosophical Quarterly*, č. 15, 1978, s. 37—46) a John Wood („Animadversions and Open Questions. Reference, Inference and Truth in Fiction“, *Poetics*, č. 11, 1982, s. 553—562).
- 25 Viz pozn. 1.
- 26 Terence Parsons, cit. dílo, s. 179—180.
- 27 Richard Routley, „The Semantical Structures of Fictional Discourse“, *Poetics*, č. 8, 1979, s. 4.
- 28 Robert Howell, „Fictional Objects: How They Are and How They Aren't“, *Poetics*, č. 8, 1979, s. 129—178. Názornou diskuzi o současných modelech z teorii literatury, která vyšla v témté číslé Poetics jako Howellův článk, poskytl Inve a Riesen (ens Inve — H. Riesen, „Normative and Descriptive Theory of Fiction: Some Contemporary Issues“, tamtéž, s. 63—84).
- 29 Relevantní texty představují Hilary Putnam („Is Semantics Possible?“, in *Mind, Language and Reality*, Cambridge, Cambridge University Press 1970), „Meaning and Reference“, cit. dílo; „The Meaning of 'Meaning'“, in *Mind, Language and Reality*, Cambridge, Cambridge University Press 1975), David Kaplan („Quantifying“, *Synthese*, č. 19, 1968, s. 178—214), Saul Kripke („Naming and Necessity“, in D. Davidson — G. Harman (ed.), *Semantics of Natural Language*, Dordrecht, Reidel 1972), Keith Donnellan („Reference and Definite Descriptions“, *Philosophical Review*, č. 75, 1966, s. 281—304), „Speaking of Nothing“, *Philosophical Review*, č. 83, 1974, s. 3—32) a Leonard Lindy (*Name and Descriptions*, Chicago, University of Chicago Press 1977), Stephen P. Schwartz (*Naming, Necessity and Natural Kinds*, Ithaca, Cornell University Press 1977) uspořádal na toto téma několik důležitých esejí a opatřil je předmluvou a kvalitním bibliografickým seznamem.
- 30 V odlišné souvislosti tkone v Pascalově díle *Myslečky o kontrastu mezi identitou a vlastností* fragment č. 688: „[...] A ten, kdo někoho miluje pro jeho krásu, miluje opravdu jeho? Ne, protože nešťovka, které níž krásu, ale neníž osobu, sází, aby ho přestal milovat. A jestliže mne někdo miluje pro můj úsudek, pro mou paměť, miluje už tím také mne? Ne, protože těchto vlastností mohu pozbyť, a než pozbudu sebe sama. [...]“ (Blaise Pascal, *Myslečky, Výbor*, Praha, Odeon 1973, s. 75, přel. Miroslav Žilina). Teorie zkratuk vlastních jmen se připsuje Johnu Searlovi („On Proper Names“, *Mind*, č. 67, 1958, s. 166—173), teorie tvrdí, krátce řečeno, vychází z Wittgensteiniana (*Philosophical Investigations*, New York, Macmillan 1953; český filozofický zkomandri, Praha, Filozofia 1998).
- 31 Těsarov adaptaci *Kde Lada našelme* v M. Summersovi, *Shakespearean Adaptations*, New York, Haskell 1966.
- 32 Bernard Williams, „Imagination and the Self“, in P. E. Strawson (ed.), *Studies in the Philosophy of Thought and Action*, New York, Oxford University Press 1968.
- 33 Kripke definuje „referent pro mluvčičho“ (speaker's referent) jako „ten přednět, o kterém si mluvčič přele při dané příležitosti hovoří a o kterém věří, že splní podmínky, aby byl sémantickým referencem označen“ (Saul Kripke, „Speaker's Reference and Semantic Reference“, in P. A. French — T. E. Uehling, Jr. — H. W. Wettstein (ed.), *Contemporary Perspectives in the Philosophy of Language*, Minneapolis, University of Minnesota Press 1979, s. 15).
- 34 Garret Evans, „The Causal Theory of Names“, *Aristotelian Society Supplementary Volume*, č. 47, 1973, s. 187—208.